

DETENTE'A DAİR

Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ

I

30 Temmuz 1975'de Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de 35 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı Zirve Toplantısı Cenevre'de daha evvel toplanan Avrupa Güvenlik Konferansının bir sonucudur.

Toplantının amacı, Cenevre'de daha evvel varılan kararların onaylanmasıdır. Onaylanan en önemli husus; Sovyet Ordularının 1944 ve 1945 yıllarında işgal ederek, daha sonra Sovyetler Birliği tarafından işgal edilen Polonya, Almanya, Finlandiya, Çekoslovakya ve Romanya'ya ait toprakların Sovyetler Birliğine aidiyetinin teşkilidir.

Ayrıca Sovyetler, Elbe Nehrinin doğusunda kurulan Doğu Almanya'nın komünist rejimle yönetileceğinin garantisini batıdan almaktadır. Bütün bunlar Brejnev'in Cenevredeki iki yıllık çabaları sonunda elde ettiği diplomatik başarılarıdır.

Esasen Sovyet Lideri Leonid Brejnev Şubat 1976'da toplanan Sovyet Komünist Partisinin Kongresine «10 yıl»ın başarılı lideri olarak çıkmayı arzuladığı için, Cenevre ve Helsinki Konferansı ve toplantılarını geride bırakmayı arzulamıştır.

Kızıl Çin Avrupa Güvenlik Konferansına ve varılan sonuçlara itiraz etmekte, Arnavutluk da Pekin'in bu görüşünü paylaştığı için Helsinki Zirvesine katılmamaktadır.

Maamafih Sovyet iyimserlerinin ve batılı karamsarların aksine tahminlerine rağmen, Batılı Devletler Sovyetlerden son dakikada bazı tavizler koparmayı başarmışlardır. Şöyle ki; varılan antlaşmaya göre 1945 sonrası Avrupasının sınırlarının «kuvvet» yolu ile değiştirilmesi prensibi bertaraf edilmekle beraber, «uzlaşma» yolu ile böyle bir sonuca varmak için açık kapı bırakılmıştır. Bu suretle Batı Almanya'nın Sovyetler Birliği ile 1970'de imzaladığı Antlaşmadan farklı ve fazla olarak, hiç olmazsa teorik seviyede, Batı ve Doğu Almanya'nın gelecekte birleşmesi imkânı sağlanmaktadır. Oysa bilindiği gibi, sözü geçen 1970 antlaşması Batı ve Doğu Almanya arasındaki sınırların yalnız «kuvvetle değiştirilmez» değil, aynı zamanda hiçbir şekilde «dokunulmaz» olduğunu hüküm altına almıştı.

Diğer taraftan, Sovyetler 156 millik mesafe içinde yapılacak ve 25.000'den daha fazla kişinin katılacağı askerî manevraları komşu devletlere üç hafta önceden bildirmeyi taahhüt etmektedir.

Avrupa Güvenlik Konferansını destekleyen Batılı Devletler Sovyetler Birliği dışındaki Doğu Avrupa Komünist Ülkelerine daha liberal bir rejim ve iklim sağlamayı düşünmüşlerdir. Ne var ki bunun gerçekleşmeyecek bir özlem seviyesinde kaldığı anlaşılmaktadır. Polonya'daki ve Macaristan'daki Komünist Liderler olan Gierek ve Kadar'dan başlayarak hiç bir Doğu Avrupa Komünist Ülkesi Liderinin ülkedeki kendi durumunu tehlikeye sokmadan, Moskova çizgisinden ayrılamayacağı iyice belli olmaktadır.

Bunun gibi Viyana'da yapılan ve NATO ile Varşova Paktı Ordularının miktarını eşit şekilde azaltmayı amaçlayan görüşmelerin de başarıya ulaştığı söylenemez. Sovyetler; Varşova Paktı Kuvvetlerinin Avrupa'da NATO Kuvvetlerine nazaran tanklar yönünden 3/1, asker yönünden 3/2 ve uçak yönünden 2/1 oranında üstün olması görüşünü ısrarla savunmaktadır.

Cenevre ve Helsinki Toplantılarının en önemli sonucu; Sovyetlerden başlayarak Avrupadaki Komünist ülkelerin sözlerini ne dereceye kadar tuttuklarını tahkik etmek imkânını vermesi olacaktır.

II

Finlandiya'nın merkezi Helsinki'de 33 Avrupa Ülkesi ile A.B.D. ve Kanada Devlet ve Hükümet Başkanlarının iştiraki ile yapılan Zirve Toplantısından sonra bütün dünya bir kaç yıldan beri sözü edilen Doğu ile Batı Blokları arasındaki «Detente - Yumuşama» nın bir hayal mi, yoksa bir gerçek mi olduğunun somut örneklerini görmek istemektedir.

Helsinki'deki zirveden kısa bir süre önce Uzayda kenetlenen «Apollo» ve «Soyuz» gösterisinin her iki ülkeye 500 milyon dolara mal olan ve bilimsel hiç bir faydası bulunmayan bir siyasî «Show» dan ibaret bulunduğu inkâr edilebilir mi? Gerçekten devrin A.B.D. Başkanı Nixon ile Sovyet Lideri Brejnev daha 1972 yılında bu kenetlenmeyi kararlaştırmış ve Sovyet ve Amerikan Uzay Adamlarının birbirlerinin uzay gemilerini ziyaretlerini ve bu ziyaret formalitesini tesbit etmişlerdir.

Bunun gibi 30 Temmuz 1975 te Helsinki'de imzalanan «Nihai Bölge» nin tesbitine yol açan ve iki yıldan beri devam eden «Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Konferansı» nın da prensip kararının Nixon ile Brejnev tarafından evvelden kararlaştırıldığı bilinmektedir.

«Detente» politikasının hareket noktası; Çağımızda Nükleer savaşın bütün insanlığı tahrip edeceği, ne galibi ne mağlûbu ayakta bırakmayacağı düşüncesidir. Ne varki bu «Yumuşama» politikasının Batı için bir «Gevşeme» veya «gaflet uykusuna düşme» haline dönüşmemesi ve bu suretle bundan faydalanan Komünizmin Dünyada egemenliğini tesisine yol açmaması çok önemlidir. Nitekim A.B.D. den başlayarak Batı Dünyasının birçok ülkesinde bu tehlikeye işaret eden bir çok kişilere rastlamak mümkündür.

Bu kişilerden biri de bugünkü Sovyet Rejimine muhalefetinden dolayı vatanından çıkarılan Rus yazarı Aleksander Soljenitsindir. Nitekim Soljenitsin Helsinki Zirvesinden önceki günlerde yaptığı ABD. seyahatinde «Avrupa Güvenlik Toplantısı ve Sözleşmeleri»ni bir «intihar» ve «Doğu Avrupanın cenaze merasimi» olarak adlandırmış, Apollo - Soyuz gösterisini ise, Stalin'in 1937 yılında her ayda ortalama olarak 40.000 kişiyi kurşuna dizerken,

A.B.D. nin Pasifik Kuzey Doğu Sahili ve Kuzey Kutbu Eölgesi-ni aşmak için, dostluk gösterisi olarak yolladığı 3 havacıyı hatırlatmıştır.

Helsinki Zirvesi öncesinde Soljenitsin'i Beyaz Saray'da kabul etmeğe karar vermişse de, Rus yazarı, yayınladığı bir bildiri ile, Detente politikasını takbih etmiş ve «Doğu Avrupanın ölüm il-mühaberini imzalamak için» Helsinkiye giren Başkan Ford'u bu geziden vazgeçirmek ümidini görmediği için Beyaz Sarayın davetini kabul edemeyeceğini bildirmiştir.

Gerçekten ünlü ve ciddî İngiliz haftalık dergisi «The Economist»in 2 Ağustos 1975 tarihli sayısının baş yazısında belirttiği gibi; Sovyetlerin Detente anlayışı, Avrupanın Doğusunu kendi si-yasî ve ekonomik sistemlerine tabî kılarken, diğer taraftan kendi sistemlerini Batı Avrupaya sıçratmak merkezindedir. Helsinki'den sonra Sovyetlerin 1968'dekine benzer yeni «Çekoslavakya fa-ciası» yaratmaları biraz güçleşmiş olsa bile buna mukabil Batılı-ların Portekiz gibi Batılı Devletlerin Komünist kucağına düşme-lerini önleme olanakları da azalmaktadır.

Esasen Stalin ile Batılılar arasında 1940'larda mevcut bulu-nan kısa ömürlü ittifakın Batı dünyası ile Avrupa aleyhine ka-panan bilançosunun doğruladığı gibi, Demokrasilerle otoriter re-jimlerin uzun süre için iş birliği yapmaları imkânsızdır. Haziran 1977'de toplanması ve Helsinki Zirvesinin sonuçlarını değerlen-dirmesi ön görülen toplantıda bu gerçeğin daha iyi anlaşılacağı-na şüphe yoktur.

III

22 Eylül 1975 tarihinde Viyana'da toplanan «karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi» veya İngilizce kelimelerin baş harfleri ile kısaca «MBFR» olarak adlandırılan toplantının görüşmeleri esnasında Sovyetlerin takındığı tavır, Brejnev liderliğindeki sü-per gücün 1 Ağustos 1975'te Helsinki'de imzalanan ve ilân edilen belgenin ışığında «DETENTE - YUMUŞAMA» dan ne anladığını bir kere daha ortaya koymuştur.

Bilindiği gibi Batı ile Doğu Bloku arasında Ekim 1973'de baş-layan ve bugüne kadar altı toplantı yapılan» karşılıklı ve denge-

li kuvvet indirimi — MBFR» görüşmelerinde en önemli görüş ayrılığının patlak verdiği nokta şu olmuştur :

Batılılar NATO ve Varşova Paktı Ordularının Orta Avrupa'da kuvvet indirimi yapmak sureti ile, «eşit» duruma getirilmesini isterken, Sovyetler NATO ve Varşova Paktı kuvvetlerinin «eşit» indirime tabi tutulması üzerinde ısrar etmişlerdir.

Bugün NATO Kara Kuvvetlerinin 777.000 mevcuduna karşı, Varşova Paktı 925.000 kişilik bir Kara Ordusuna ve NATO'nun 6.000 savaş tankına mukabil 15.500 savaş tankına sahiptir. Eşit indirim yapıldığı takdirde Varşova Paktı Devletleri lehine mevcut bulunan 150.000 kişilik üstünlük devam edecek demektir.

Batı ile Doğu Paktına dahil ülkeler arasında bir diğer uyumsuzluk konusu ise, Sovyetlerin Amerikan Birliklerini Avrupadan çekmeleri üzerinde ısrar etmeleridir. Zira Sovyetler bilmektedirler ki, A.B.D. bir kere askerini Avrupa'dan çekerse bunları bir kere daha kolay kolay Avrupa'ya çıkaramaz. Ayrıca Sovyetlerin askerini Orta Avrupa'dan çekmesi demek sadece 100 - 200 mil Doğuya gitmek demektir.

Oysa A.B.D. ile Avrupayı ayıran Atlas Okyanusu ve en az 3.000 millik bir mesafe vardır.

Ayrıca Sovyetler gittikçe güç kazanan Federal Alman Silâhlı Kuvvetlerinden de çok çekinmekte ve bunların sayısını azaltarak dondurmak istemektedirler.

Oysa bugün NATO'daki Avrupa ülkeleri arasında Federal Almanya'nın, morali ve eğitim gücü çok yüksek olan en büyük silâhlı kuvvetlerine sahip bulunduğu hatırlanmalıdır.

«Bundeswehr - Federal Savunma Kuvveti» olarak adlandırılan ve bugünkü gücü silâh altındaki 500.000 kişiye ulaşan bir ordunun, Amerikalılar, Avrupadaki birliklerini çektikleri takdirde, Batı Almanya Sosyal Demokrat Savunma Bakanı Leber tarafından 600.000 kişiye çıkarılmak istendiği de bilinmektedir.

Ruslar ise hem Amerikan Birliklerinin Avrupadan çekilmesi konusu üzerinde ısrar etmekte, hem de Federal Alman Silâhlı Kuvvetlerinin Ordusunu küçültmeyi arzulamaktadırlar.

Batılıların «eşitlik» ilkesine aykırı düşen Sovyetlerin bu taleplerine kolay kolay «evet» demeleri beklenemez.

Kaldı ki, Batı ve Doğu Blokları, Avrupa'daki silâhlı kuvvetlerin mevcudu üzerinde bir sınırlamaya vardıkları takdirde, Varşova Paktı Kuvvetlerinin gerçek durumunu denetlemek imkânı olmadığına göre, bu durum Batılı ülkelerin savunmada komünistlere nazaran zayıf duruma düşmeleri sonucunu doğurabilir. Onun içindir ki Batı sınırlamanın sadece kara kuvvetleri bakımından yapılmasını kabul etmekte, fakat hava kuvvetleri ile taktik nükleer silâhların sınırlanmasına yanaşmamaktadır.

Ayrıca Sovyetlerin geçmiş yıllarda Batı ile Doğu arasındaki fikir ve insan değişimine yanaşmaması ve Portekiz'deki solcu cuntayı tutarken «çoğunluğun aritmetik bir kavram olmadığını» iddia etmesi de «yumuşama edebiyatı» na rağmen, gerçek zihniyet ve niyetlerinin değişmediğini göstermiştir.

IV

Brejnev liderliğindeki Sovyetler Birliği Batı Avrupanın bugün ne bir komünist ihtilâline ne de Sovyet askerî işgaline müsait olmadığını çok iyi bilmektedir. Diğer taraftan ve yukarıdaki gerçeklere ek olarak Sovyetler Birliği, Batı Avrupa'nın ekonomik ve teknolojik katkısına muhtaç bulunduğu için, Batının ekonomisinin tahribi ile sonuçlanacak bir maceranın kendi çıkarlarına da uygun düşmeyeceğini anlamaktadır.

Bilindiği gibi Sovyetler Birliği A.B.D. ile askerî ve politik bir eşitliğe ulaşmış yani kısaca bir «Süper Devlet» olmuştur.

Sovyetlerin bundan sonraki hedefi; A.B.D. ile ekonomik eşitliğe erişmek, yani ekonomik yönden de bir süper güç olmaktır.

Görünüşe göre epey zaman isteyen bu hedefe varma süresi esnasında Sovyetler, Batı Avrupa'nın mutlak anlamda «passif» bir davranış içinde olmasını arzulamakta ve bu suretle komünist boyunduruğu altında yaşayan Doğu Avrupa ülkeleri ile bizzat Sovyetler Birliğindeki insanların Batı Avrupalı Milletlerin kendi siyasî kaderlerini serbestçe tayin ettiklerini görmekten duydukları huzursuzluğa son vermek istemektedirler.

Geçen yıl Helsinki'de toplanan Avrupa Güvenliği konferansı da Sovyetlerin kendi vatandaşlarını dış dünya ile serbestçe temas ettirmek istemediğini ortaya koymuştur.

Kısaca ve görünüşe göre; Başkan Nixon ve Başbakan Brandt'a, Komünist Doğu Almanya'nın ayrı bir devlet olarak varlığını ve bu suretle komünizmin Doğu Avrupa'da devamlılığını kabul ettiren Sovyetler Birliği ileride Batı Avrupa'yı bugünkü Finlandiya'ya benzer bir statüye itmek kararındadır.

Bunun için de gerginliğin azalması ve soğuk harbin sona ermesi ile ilgili bir çok sloganlar ve propaganda malzemesi ortaya atmakta ve yığmakta ve Batı Avrupa ülkelerini uyuşturmağa çalışmaktadır. İtalyan ve Fransız Komünist Partileri ile solcu aydınları da bu paraleldedir.

Çağdaş dış politika literatüründe zaman zaman kullanılan «Finlandisation = Finlandiyalaştırma» deyiminin bir gerçeği ifade etse bile, küçük ve kahraman Finlandiya Milleti bakımından biraz haksızlık arzettiği inkâr olunamaz.

Bilindiği gibi Finlandiya; 1939'da Sovyetlerin istilâsına uğrayınca kendisini kahramanca savunmuş ve fakat Stalin'in insafsız hücumu karşısında bazı toprak kayıplarına uğramıştı. Aynı Finlandiya 1945'ten itibaren Sovyetlerin iç darbe teşebbüslerine karşı da başarı ile karşı koymuş, Estonya, Letonya ve Litvanya gibi bahtsız Baltık komşularından farklı olarak, hem bağımsızlığını hem de demokratik yaşama düzenini koruyabilmiştir.

Sovyet İmparatorluğu ve yüksek askerî gücünün ağzı dibinde sıkışmış olan küçük ve tecrit edilmiş Finlandiya'nın varlığını korumasının bedeli 1948'de Sovyetlerle akdettiği «Dostluk Andlaşması» olmuş ve bu tarihten itibaren Finlandiya dış politika bakımından tamamen Sovyetlerin paraleline girmiştir.

«Finlandiyalaştırma» deyimi ile ifade olunan gerçek; Finlandiya'nın Sovyet Politikasını ve eylemlerini tenkid edememesi, Sovyetler Birliğinden kaçanları Sovyetlere teslim etmesi, Sovyetlerle sadıkane bir iş birliği içinde bulunması ve Sovyet ekonomik çıkarları yönünde bir dış ticaret politikası izlemesi gibi hususlardır.

Finlandiya'nın bu duruma girmesini coğrafî durumu haklı kılrsa bile, Batı Avrupa'nın kendi arzusu ile böyle bir statüyü kabul etmesi ve bu suretle Sovyet Yöneticilerine hem bugünkü

İmparatorluğunu muhafaza etmek, hem de fırsatını bulunca onu genişletmek olanağını vermesi hiç bir şekilde düşünülemez.

V

Çekoslavak Dışişleri Bakanı Bohuslav Çnubek'in Çekoslavak Komünist Partisinin ideolojik organı TVORBA'da yazdığı bir makale, Komünistlerin «Doğu - Batı Blokları arasındaki Yumuşama» dan genellikle bekledikleri şeylerin ne olduğunu ortaya koymaktadır.

Çnubek'e göre, iki yıllık yumuşama politikasının bilançosu Komünist Blokun lehine kapanmıştır. Sovyet Komünist Partisinin 24. Kongresinde belirtilen görüşü tekrarlayan Çnubek, bu alanda Sovyet Dış Politikasının zaferlerinden söz açmakta ve buna bir örnek olarak, Avrupa Güvenlik Konferansı hazırlık çalışmalarını, Stratejik Silâhların Sınırlandırılması Sözleşmesini (SALT) ve Federal Almanya Başbakanı Willy Brandt'ın Doğu Avrupa Komünist ülkelerine verdiği tavizleri göstermektedir.

Çnubek yumuşama devresinde Sosyalizm ile Kapitalizm arasında cereyan eden savaşta da bir gevşeme beklenemeyeceğini, aksine bu dönemin kesif bir sınıf mücadelesinin, ideolojik, ekonomik ve siyasî alanlarda patlama dönemi olacağını söylemektedir.

Bu nedenle, Komünistlere göre, Avrupa Güvenlik Konferansı lüzumsuz bir jest değil, fakat propaganda için önemli bir fırsattır. Askerî kuvvetlerin indirimi, silâhsızlandırma ve Avrupa'yı ilgilendiren diğer birçok sorunlar da istismar edilmelidir.

Çekoslavak Dışişleri Bakanı «Birlikte Barış içinde Yaşama Politikası»nın, uzun vadede, Komünizme büyük faydalar sağlayacağı görüşünü tekrarlamaktadır.

Çnubek'e göre, bu politika, Komünistlerin ekonomik askerî ve siyasî gücünü artırarak, dünyadaki kuvvet dengesini ve neticede tarihin akışını Komünistlerin lehine çevirecektir.

Bu amaca varmak için de, makale yazarlarına göre, bugünlerde esnek ve fakat aktif bir politikanın izlenmesi lâzımdır. Bu-

nun anlamı, Komünizmin ana prensiplerinden ayrılmadan, Komünist bloka en fazla avantajı sağlayan taktiklerin uygulanması, kısaca Lenin'in yaptığıının tekrarlanmasıdır.

Bu makale, Komünist Blokunun gerçek ve gizli niyetlerini ortaya koymakta ve dış politikada yeni bir «Machiavellism»in ihyasını önermektedir.

Her ne kadar aynı görüş, kısa bir süre önce, Sovyet Komünist Partisi Lideri Leonid Brejnev ve Macar Lideri Janos Kadar tarafından da ileri sürülmüşse de, Çnubek, TVORBA da yazdığı makalede, bu görüşü en açık ve seçik şekilde ortaya koymuştur.

Bütün bu görüşlerin, yüzde yüz bir kesinlikle, Komünist Liderlerinin Batı hakkında ne düşündükleri anlamına alınması mümkün olmayabilir.

Bu gibi görüşlerin sık sık ifade edilmesinin Komünist ülkelerde şiddet taraftarı bir politikanın Batıya karşı izlenmesini isteyenlere bir cevap mahiyeti taşıdığı da düşünülebilir.

Fakat Çnubek'in son makalesinin esas amacının Komünistlerin güttüğü «Yumuşama» politikasının kendi ülkesinde ideolojik bir gevşemeyi önlemek olduğu ortadadır.

Kısaca, bu makale ve bu makalede ifadesini bulan görüşe benzer düşünceler, bir taraftan Komünist Blokun, dış politikadaki amaçlarını ortaya koymakta, diğer taraftan ise Komünist Liderlerinin izledikleri politika ile ilgili kuşkuları dile getirmektedir.

VI

1973'teki Orta Doğu savaşında süper devletlerin ve özellikle Sovyetler'in tutumu Washington ve Moskova'nın «Detante - Yumuşama» konusunda kaypak bir anlayış içinde bulduklarını ortaya koymuştur.

Sovyetler Birliği bakımından bunda şaşılacak bir şey yoktur. Zira bu ülke yıllardan beri «Birlikte Barış İçinde Yaşama» sloganını, Dünyada egemenliği ele geçirmek için yeni bir dünya sa-

vaşı dışında her taktiği ve aracı mübah, gören bir anlayış içinde uygulamaktadır.

Öyle ise, diğer «masum görünümlü kelimeler»in de kendilerine özgü bir anlamı olması gayet normaldir. İşte «Detante» bu kelimelerden biridir.

Bir çok olaylara bakılırsa, Kremlin'in «Detante»tan anladığı şeyin, hasmından arzu ettiği avantaj ve imtiyazları, kopartmak için birlikte barış içinde yaşamamanın geçici bir uygulamadan ibaret olduğu ortaya çıkar.

Böyle olunca da Bay Leonid Brejnev'in «Detante» konusunda sabırlı ve ısrarlı olduğunu söylemesinden sonra, kendisinin samimi olup olmadığını düşünmek ve tartışmak için vakit kaybetmeğe lüzum yoktur.

Elbette ki samimidir. Zira bu «Detante» devresi esnasında çok muhtaç olduğu malları, krediyi ve teknolojiyi batıdan elde etmek istemektedir.

Kremlin içindeki görüş ayrılıkları ne olursa olsun, bütün Sovyet yöneticilerinin şimdilik «Detante» politikası konusunda uzlaştıkları, bundan mümkün olduğu kadar Batı Dünyasından çıkar ve faydalar sağlamak istedikleri, bunun için de en uygun kimse olarak bugünkü Parti Genel Sekreteri Leonid Brejnev'i gördükleri anlaşılmaktadır.

Nasıl ki, aklını kaybetmemiş politikacıların hâkim bulunduğu bütün batı ülkelerinde iktidar ve muhalefet liderlerini o ülkenin sosyal ve ekonomik çıkarları birleştirmekte ise, tıpkı bunun gibi komünist dünyasında da aynı sosyal ve ekonomik etkenlerin etkili ve birleştirici rol oynadığı teslim edilmelidir.

Ne var ki Sovyet liderlerinin uzun vadede gözettiği, başka bir deyimle dış politikalarının nihaî amacını teşkil eden unsur «Dünya ihtilâli»dir. Böyle bir unsurun batı politikasında mevcut olmadığını görüyoruz.

Sovyetlerin nihaî amacı, Batı ve Üçüncü Dünya ülkelerinde ihtilâl çıkarmak olunca, bu ülkelerde karışıklık ve tereddüt hali yaratmak sureti ile bu toplumları ihtilâl ve darbeler için «Olgun» ve «Elverişli» hale getirmek, taktik ve stratejileri uygulamalarını beklemek gayet normal, ve doğaldır.

Nitekim Sovyetler, ötedenberi, NATO camiası içinde uyumsuzluk çıkarmak ve NATO'yu oluşturan ülkelerin politik ve ekonomik istikrarlarını bozmak yoluna çok defa başvurmuştur.

Orta Doğu ve özellikle petrol savaşı dolayısıyla Batı Dünyasının içine düştüğü karışıklık ve paniğin Sovyetler'i memnun ettiğine şüphe yoktur. Bazı Avrupa ülkeler liderlerinin egoist ve akılsız davranışları ile büsbütün körükledikleri bu durumun meydana gelmesinde başlıca faktör, Sovyetler'in öteden beri Araplardan talep ettikleri «Petrol silâhını» kullanmağa Arapları inandırmalarıdır.

Ne var ki Sovyetler, A.B.D. ve Batı Avrupa'dan «Detante» politikaları sayesinde elde etmek istedikleri sonuçları tehlikeye sokmamak için bu konuda memnuniyetlerini ve sevinçlerini açığa vuramamışlardır.

Ruslar dünyanın en iyi satranç oynayan milletlerinden biri olduğu halde, Dünyanın siyasal satranç tahtasının, 64 karesini çok aşan, girift problemlerinin, petrol savaşı, neticesinde hangi mahreçlere yönelebileceklerini hesaplayamadıkları için, bir taraftan uzun vadeli Dünya ihtilâli politikasını izlemişler, diğer taraftan ise batı ile giriştiği dialogu kesintiye uğratmamağa çalışmışlardır.

Kısaca, bu durum karşısında, «Detante» politikasının, bir takım zigzaglar da çizse ve uzayıp kısalsa bile devam edeceğini şimdiden söylemek mümkündür.

VII

Dış dünya ile giriştiği kültürel ilişkilerde, bu ilişkileri çok defa kendi yönünden bir propaganda aracı olarak kullanan Sovyetlerin Batı ile kültürel temaslarında Batılı siyasî düşüncenin kendi vatandaşlarını ve nüfuz alanını etkilememesine çok dikkat sarfettiği görülmektedir.

Son yıllarda Helsinki'de cereyan eden bir olay, bu bakımdan çok tipiktir :

1957'de A.B.D.'de imal edilen ve Sovyet ajanlarının Paris'teki faaliyetlerini alaya alan «İpek Çoraplar» adlı müzikal kome-

dinin televizyonda gösterilmesi Sovyetler Birliği'nin Finlandiya Hükümeti'ni resmen protesto etmesi ile sonuçlanmıştır.

Sovyetlerin bu davranışı kendi komşusu olan «Tarafsız» Finlandiya'nın bağımsızlık ve egemenliğine aşıkâr bir müdahale olmak yanında ve dışında özellikle Cenevre'de Avrupa İşbirliği ve Güvenliği konusunda cereyan eden Batı-Doğu görüşmelerine gölge düşürmüştür. Zira bilindiği gibi bu görüşmelerin en önemli gündem konularından birisi Batı'nın Sovyet'ler ile beşerî, kültürel ve haberleşme temaslarını geliştirmesidir.

Bu itibarla «İpek Çoraplar» filmi dolayısıyla Sovyetlerin gösterdiği bu sert tepki Sovyetlerin Batı ile kültürel temaslarda ne dereceye kadar bir «Detante - Yumuşama» istedikleri sorusunun yeniden ve kuvvetle Batı kamuoyunda, sorulmasına yol açmıştır.

Esasen bir süre önce Sovyet Komünist Partisi organı «Pravda» gazetesinde çıkan bir yazıda Sovyetler Birliği'nin Batı ile kültürel alanlardaki işbirliğine, fikirlerin, haberleşmenin ve milletlerarasındaki temasların arttırılmasına taraftar olduğu ve fakat bu temasların «Sovyetlerin iç işlerine karışmaması ve karışacak şekilde kullanılmaması gerektiği» ifade edilmiştir.

Sovyet Komünist Partisi'nin bu kuşkusunun nedenini anlamak kolay olmakla beraber, Batı-Doğu Kültür mübadelesinde haberlerin serbest akışını sağlamanın Sovyet otoriteleri tarafından çok defa «Yıkıcı - Zararlı» addedileceği ihtimalini de gözden uzak tutmamak lâzımdır. O takdirde ise Batı ile Doğu arasında öngörülen kültürel mübadele ve işbirliğinin fiiliyatta anlamını kaybetmesi mukadderdir.

Ne var ki Amerikalıların bu konuda daha gerçekçi davranmalarına ve Batı - Doğu Kültürel temaslarından fazla bir şey beklememelerine rağmen, Avrupalılar Batı ile Doğu arasındaki serbest fikir ve haber alışverişine fazla önem atfetmektedirler.

Sovyetler Birliği'ni ziyaret eden Batılı sanatkarlar, yazarlar ve bilim adamlarının katılması ile son yıllarda Salzburg'da yapılan ve beş gün süren bir konferansta bu iştirakçilerin Sovyetler Birliği'ni ziyaretleri ve meslektaşları ile temasları tartışma konusu olmuştur.

Amerikan tiyatro yazarı Edward Albee bu ziyaretlerin sadece «turistik» yönden değerlendirilebileceğini, yoksa diğer yönlerden tamamen «faydasız» olduğunu söylemiş ve örneğin Sovyetlerin «Sovyetler Birliği 1984'e Kadar Yaşayabilecek mi?» kitabının yazarı tarihçi Andrei Amalrik'in tutuklu ve sürgünde bulunması olayını, Sovyet otoritelerinin güvenine sahip Yevtuşenko gibi şairlerin gösterileri ile kamufle edilmek istendiğini sözlerine eklemiştir.

Bununla birlikte Sovyetler Birliği'ni ziyaret eden pozitif bilimlere mensup bilim adamlarının Sovyetlerin siyasî durumu ile ilgilenmemelerine mukabil, yazarların sanatkarların ve siyasî bilimcilerinin bu konuları eşeledikleri ve fakat engeller ile karşılaştıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Nitekim Paris Siyasî Etüdler Enstitüsü Baş Araştırmacısı Bayan Helene Carrere D'Ancause Salzburg Toplantısı'nda söz alarak Batı ile Doğu arasındaki «Datante»in her iki blokun sosyal ve ideolojik sistemleri arasındaki farkların kaldırılması anlamına alınamıyacağını, fakat yine de Sovyet Hükümeti'ne Batılı ziyaretçilerin prensip ve standartlarını göz önünde tutmak yükümünü yüklediğini söylemiştir.

Gerçekçi gözlemciler bu konuda Cenevre'de cereyan eden görüşmelerden mucizeler beklenmemesi gerektiğini, tek muhtemel ve olumlu sonucun, Moskova'da bulunan Batılı gazetecilerin haber toplama ve yollama şartlarında düzelme olabileceğini belirtmişlerdir.

Kısaca Batı ile Doğu arasında mevcut bulunan «Detante»'in Sovyet otoritelerinin kendi vatandaşlarına Batılı fikirlerin girmesi, kapılarını açması ile sonuçlanması beklenmemelidir.

VII

Sovyetlerin bugün de kendi anlayışlarına ve çıkarlarına uygun bir «Detante - Yumuşama» politikası izlemeğe devam ettiği ve bunu bir süre daha devam ettirmek isteyeceği genellikle kabul edilmektedir.

Bugün hâlâ iyi belirlenmemiş husus, Sovyet Dış Politikası'-

nın uzun vadedeki hedefinin ne olduğu ve üzerinde son yıllarda söz açılan «Yeni Brejnev Doktrini»nden ne kastedildiğidir.

Gözden kaçırılmaması gereken asıl gerçek şudur: Sovyet Komünist Partisi Lideri Bay Brejnev bir taraftan Moskova'nın «Sertlik taraftarı» kişi ve çevrelerinin, diğer taraftan Varşova Paktı'na mensup Komünist Ülkeler Liderleri'nin baskısı altında kaldığıdır.

Öyle anlaşılıyor ki Sovyetler'in Batı Avrupa'ya yaklaşışının nedenlerini Doğu Avrupa Komünist Müttelikleri'ne anlatmak çok kolay olmamıştır. Bunu sağlamak için Sovyet Komünist Partisi'nin ve Devletinin ileri gelenleri, Doğu Avrupa merkezlerini ayrı ayrı ziyaret etmek ve ikili görüşme ve toplantılarda Sovyetler'in Batı Avrupa'ya yaklaşışlarının tamamen bir «Taktik» olduğunu izah etmek, zorunda kalmışlardır.

Sovyet yöneticilerinin Doğu Avrupa'nın Komünist Ülkeler Liderleri'ne söyledikleri şöyle özetlenebilir: Sovyetler Birliği en az önümüzdeki 12-15 yıl için bütün gayretlerini batı ile «Detante» politikasını yürütmeğe ve kendi askeri ve ekonomik gücünü arttıрмаğa yöneltmek niyet ve mecburiyetindedir.

Sovyetler'in ısrar ettikleri husus, batıya karşı yumuşama veya batıyı yumuşatma politikası ile Sovyetler'in askerî ve ekonomik çıkarları arasında bir «Çelişki» değil, «Uygunluk» bulunduğuur.

Sovyetler'in hesap ve iddialarına göre, takriben 1980'lerin ortasında veya sonlarında Sovyet ve Doğu Avrupa Bloku'nun toplam gücü Batı Dünyasına kendini kabul ettirecek bir seviyeye ulaşacaktır.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Kremlin'in izlediği stratejide çok önemli bir rol oynamakta, ve bir taraftan Sovyetler'in Detante Politikası ile Batı Avrupa Ülkelerini gevşetmeğe, diğer taraftan da, Sovyetler'in çok muhtaç olduğu kredi ve teknolojiyi, bu ülkelerden sağlama yollarını Ruslar'a açmaktadır.

Gerçekten 1980'lerde Sovyetler Birliği askeri yönden Batıya kendisini kabul ettirecek hale gelse bile teknolojik yönden batı dünyasından en az 10 yıl geride kalacağı hesaplandığı için Sovyetler bu farkı da kapamak arzusundadırlar.

Öyle anlaşılıyor ki, son yıllarda Sovyet liderleri arasında, Batıya karşı izlenecek politika konusunda önemli tartışmalar olmuş ve Nisan 1973'te toplanan Sovyet Komünist Partisi Merkezî Komitesi Toplantısı'ndan sonra Polit Bürodaki değişiklikler açıklanmıştır.

Bu arada Brejnev'in liderlik mevkiini koruduğu muhakkaktır. Esas güçlüğü sözde «Lenin adına» yapılan, fakat gerçekte Lenin'i fikirlere ters düşen «Yeni Brejnev Doktrini»ni geniş Sovyet kitlelerine anlatmak ve benimsetmektir.

Nitekim Brejnev Amerika Birleşik Devletlerine yaptığı ziyaret esnasında televizyonda yayınlanan bir konuşmasında «Politikada ileriye bakmıyanların kendilerini çok geride kalmış bulacaklarını» söylemiştir.

Brejnev'in bu sözlerinin Sovyetler Birliği'ndeki katı ve tutucu kimselere söylendiği ve uzun vadeli dış politika hedeflerini hatırlatmak istediği kabul edilmiştir.

Doğu Avrupa Komünist ülkeleri liderlerinin «Yeni Brejnev Doktrini»nden pek mutlu olmadıkları anlaşılmaktadır. Zira Sovyetler bir taraftan Batıyı yakalamağa ve geçmeğe çalışırken, diğer taraftan, Doğu Avrupa Komünist Ülkeleri üzerindeki kontrolü azaltmak şöyle dursun büsbütün arttırmışlardır.

IX

Üzerinde yıllardanberi konuşmalar ve çalışmalar Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı, Finlandiya'nın Başkenti Helsinki'de 33 Avrupa ülkesi ve A.B.D. ile Kanada'nın bir araya gelmesi ile 3 Temmuz 1973 tarihinde birinci dönem çalışmalara başlamış ve beş günlük faaliyetten sonra bu dönem çalışmalarını bitirmiştir.

Türkiye'mizin de, devrin Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken başkanlığındaki bir heyet ile temsil edildiği bu konferansa katılmayan tek Avrupa ülkesi, Çin - Sovyet Uyuşmazlığında bütün gücü ile Çin'i tutan ve bu itibarla Sovyetler'in bu konferanstan umdukları asıl neticenin, Batı sınırlarındaki gerginliği azaltmak

ve böylece boş kalacak askerî birlikleri Çin sınırına yığmak olduğuna inanan Arnavutluktur.

Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansının kronolojisini bildirmekte ve hatırdta tutmakta fayda vardır.

Bilindiği gibi Doğu Avrupa'da güttüğü saldırgan politikası ile NATO'nun adeta baş mimarı olan Stalin'in, Mart 1953'teki ölümünden sonra, Sovyet yöneticilerinin, kurulan Atlantik ittifakının gevşeyip dağılmasına ayrı bir önem atfettikleri sık sık yu-muşamadan (Detante) ve Avrupa'nın kollektif güvenliğinden söz açtıkları görülmektedir.

Nitekim Şubat 1954'te yapılan dört büyük ülkenin Dışişleri Berlin Toplantısında Molotov, bütün Avrupa Devletlerinin işti-raki ile 50 yıllık kollektif bir güvenlik andlaşması teklif etmiş ay-nı yılın Kasım ve Aralık ayında Moskova'da Komünist Ülkelerin iştiraki ile toplanan Avrupa Ülkelerinin Avrupa Barışını Koruma ve Güvenlik Konferansında, A.B.D.'nin de yer aldığı bir Avrupa Kollektif Güvenlik Sisteminin kurulması önerilmiştir.

1955'de Bulganin tekrar Avrupa Kollektif Güvenlik Paktın-dan söz açmış, Mayıs 1958'de Moskova'da toplanan Varşova Pak-tı Komünist Ülkeleri yayınladıkları deklarasyonda, Varşova Pak-tı ve NATO Ülkeleri arasında 25 yıllık bir Saldırmazlık Paktının imzalanmasını teklif etmişlerdir.

Aralık 1964'te Birleşmiş Milletlerde konuşan Polonya Dışiş-leri Bakanı Rapacki A.B.D.'nin de iştirak edeceği bir Avrupa Gü-venlik Konferansı fikrini ortaya atmış, aynı tarihlerde Sovyetler Birliği Birleşmiş Milletlerde dolaştırdığı bir memorandumda Var-şova Paktı ve NATO Ülkeleri arasındaki Saldırmazlık Paktı fikri-ni desteklemiştir.

Ekim 1964'de Kruşçev'in görevden uzaklaştırılmasından son-ra Varşova'da Ocak 1965'te toplanan Varşova Paktı Ülkeleri Ra-packi'nin Avrupa Güvenlik Konferansı fikrini ve Orta Avrupa'da Nükleer silâhlardan arınmış bir serbest bölgenin kurulması ve NATO ile Varşova Paktı Devletleri arasında bir saldırmazlık and-laşmasının imzalanması görüşünü teyid etmişlerdir.

Bu tarihten itibaren Avrupa Güvenliği Konferansının Brej-nev tarafından da hararetle savunulmağa başlandığını görüyo-ruz.

Nitekim Nisan 1965'te Polonya'da yaptığı bir konuşmada Avrupa Devletlerinin katılacağı böyle bir kongrenin Avrupa'nın kuvvetlendirecek araçlardan biri olduğunu söyleyen Brejnev Mart 1966'da Sovyet Komünist Partisinin 23. Kongresinde de Avrupa Güvenlik Konferansının savunuculuğunu açış konuşmasında üzerine almıştır.

Çekoslavakya'nın Karlovy şehrinde Nisan 1967'de toplanan Avrupa Komünist Partileri bütün Avrupa Devletleri arasında andlaşma imzalanmasını, aralarındaki ilişkilerde kuvvet tehdidinden ve birbirlerinin işlerine müdahaleden sakınılmasını tavsiye eden bir karar sureti kabul ettikleri halde 24 Avrupa Komünist Partisinin bu kararına Ağustos 1968'deki Sovyet cevabı Çekoslavakya'yı işgal etmek olmuştur.

Nitekim Kasım 1968'de Brejnev, Polonya Birleşik İşçiler (Komünist) Parti Kongresinde yaptığı konuşmada Varşova Paktı Devletlerinin Çekoslavakya'da yaptığı silâhlı müdahaleyi haklı çıkarmaya çabalayan «Sosyalist Egemenlik» görüşünü ortaya atmıştır.

«Sınırlı Egemenlik» görüşü olarak da adlandırılan bu doktrine göre, Sosyalizme düşman iç ve dış kuvvetler, bir Sosyalist ülkenin tekrar Kapitalist düzene dönüşmesine çalıştığı takdirde, bu yalnız o ülkenin değil, bütün Sosyalist camianın güvenliğini ilgilendirir ve dolayısıyla Sosyalist Blokun müdahale hakkı doğar.

Nitekim Avrupa Konferansının 3. Çalışma günü olan 5 Temmuz 1973'te «Gerekirse Doğu Avrupa'ya 1968'deki gibi tekrar karışabiliriz» diyen Sovyet delegesi Sofinski'nin bu doktrini bir ke-re daha dile getirdiğini görüyoruz.

Mayıs 1969'da yayınladığı bir bildiri ile Avrupa Güvenliği Konferansını destekleyen ve bu konferansa ev sahipliği yapmağa talip olan Finlandiya'nın çıkışından sonra bu konudaki beyanat ve çalışmaların arttığı, Batı Almanya'da seçimleri kazanan Başbakan Willy Brandt'ın Ekim 1969'da ünlü Ostpolitik (Doğu'ya Açılma) politikası güttüğünü ve neticede Batı Almanya ile Sovyetler Birliği ve Doğu Komünist Ülkeleri arasındaki andlaşmaların imzalandığı, diğer taraftan Aralık 1971 de toplanan Kuzey Atlantik Konseyinin Fin Hükümetinin davetini olumlu karşıla-

dığını ve bütün bunlardan sonra bu toplantının gerçekleştiğini görüyoruz.

Konferanstan Komünist Ülkelerin beklediği başlıca netice, teknolojik işbirliğinin artması ve bu suretle Batının gerisinde bulunan Komünist Blokun arayışını kapamasıdır. Diğer bekledikleri önemli netice, Batılıları karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimine zorlamak sureti ile, Amerikan silâh ve birliklerinin Okyanus'un ötesine sürülmesi, Sovyet kuvvetlerinin ise kısmen Uzak Doğu'ya aktarılması kısmen de Doğu Avrupa'nın yakınlarında bir bölgede bekletilmesidir.

Batı Devletleri ise karşılıklı ve dengeli silâh indiriminin hiç bir tarafın zararına olmayacak bir şekilde gerçekleşmesini istemekte ve bilhassa Avrupa ülkeleri arasında insan, fikir ve haberleşme hareketlerinin hiç bir engelle uğramadan serbestçe yapılmasını arzulamaktadır. Otoriter «Yönetimli» ve özgürlükten korkan Komünist rejimleri ise toplumlarını her türlü fikir ve habere kolay kolay açması beklenemezdi.

Nitekim daha sonraki gelişmeler bizi doğrulamıştır.

X

Devrin İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Alec Douglas Home'un 1974 başındaki Moskova ziyareti İngiliz - Sovyet ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

Bilindiği gibi, son yıllarda bu ilişkiler genellikle «Soğuk» olmuştur. Bunun da çeşitli sebepleri vardır. Başlıca neden, İngiliz Hükümeti'nin Sovyetler'in Avrupa'da yürütmek istedikleri «Detante - Yumuşama» politikasına karşı «Şüpheli» davranışları ve bunun gerisindeki gerçek Sovyet niyetlerini aramalarıdır.

Diğer neden, İngiliz toplumunun güvenliğine aykırı faaliyetlerde bulunan ve casusluk yapan 105 Sovyet diplomatının, İngilizlerin yaptığı uyarılara aldırılmaları üzerine, takriben dört yıl kadar önce İngiltere'den çıkarılmaları olayı olmuştur.

Gerginliği son zamanlara kadar sürdüren sebep ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda İngiltere'nin, Avrupa ülke-

leri arasında «İnsan ve fikirlerin daha serbest dolaşımını» hareketle savunmasıdır.

Ne var ki bugün İngiliz - Sovyet ilişkilerinin düzeltilmesini gerektirecek birçok nedenler mevcut bulunmaktadır: Bir kere İngiltere Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun üyesi olarak güç ve itibar kazanmış, ve İngiltere'ye karşı Batı Avrupa'nın belli başlı ülkelerine uygulanan politikadan ayrı ve değişik bir tutum izlemek olanağı Sovyetler Birliği için azalmıştır.

Diğer taraftan, Batı Avrupa ülkeleri Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Konferansı'nın Helsinki ve Cenevre Toplantısında tam bir dayanışma halinde hareket ettikleri için, İngiltere'nin Doğu-Batı ilişkileri bakımından farklı davrandığını Sovyetler Birliği'nin ileri sürmesi kolay değildir.

Nihayet, Fransa'nın izlediği ve «Amerika Birleşik Devletleri'ne herhangi bir diğer Avrupa dışı ülkeye gösterilenden daha fazla ilgi göstermemek» şeklinde özetlenebilecek dış politikaya İngilizlerin de ağırlığını ve desteğini kazanmak Sovyetler'in en büyük ümidi ve arzusudur.

Bununla birlikte bugün dahi bu iki ülkeyi ayıran, şüphe ve tereddütler oldukça büyüktür. Zira İngilizler Sovyet Dış Politikası'nın amacının Avrupa'yı zayıflatmak, nötralize etmek ve en sonunda Avrupa üzerinde egemenlik kurmak olduğuna inanırken, görünüşe göre Sovyetler de, İngilizlerin şampiyonluğunu yaptığı Avrupa'daki halkların ve fikirlerin daha serbest dolaşımını sağlama politikasının Doğu Avrupa'yı nötralize etmek ve Sovyet baskı ve kontrolünden kurtarmak amacına yöneldiğine inanmaktadırlar.

Kanaatimizce esas sorun karşılıklı güveni yaratmayı başarmaktadır.

Bunun için de Sovyetler'in İngilizler'in esas amacının Doğu Avrupa milletlerinin kendi kaderleri, hakkında söz söyleyecek duruma getirmek olduğu, fakat hiç bir zaman Doğu Avrupa'da karışıklık çıkarmak ve istikrarı bozmak niyetini beslenmediğine inanmaları lâzımdır.

Buna mukabil batılıların ve özellikle İngilizlerin Ruslar'ın Avrupa'dan gelecek fikirlere hem ilgi ve tutku hem de korku besledikleri tarihî gerçeğini hatırlamaları gerekir.

Gerçekten Ruslar öteden beri hem Avrupa'dan ve orada olup bitenlerden ayrı ve uzak kalmak istememekte, fakat genellikle batının teknik ve teknolojisini alarak, hürriyetçi fikirleri üzerinde sansür koymaktadırlar.

Bu davranışın sayısız örneklerini Çarlık Rusya'sını batılaştıran Büyük Petro'dan beri izlemek de mümkündür. Nitekim «Büyük» lakabı ile anılan Katerina, II, uzun yıllar Voltaire ile mektuplaşmış, fakat Büyük Fransız Devrimi patlak verip Voltaire bundan sorumlu tutulunca öfkeye kapılarak onun büstünü parçalamıştır.

Bunun gibi reformcu Çar Aleksandr II'nin öldürülmesinde Ruslar başlıca suçlu olarak Batıdan gelen fikir akımlarını görmekte-dirler.

Fakat her şeye rağmen Sovyetler'in anlamaları gereken gerçek şudur. Batıyı ve Doğuyu ayıran şüphe ve tereddüt duvarının kaldırılması her iki taraftan gelecek haberleşmenin ve mübadelelerin çoğalmasına ve bunun karşılıklı bir anlayış havasına dönüşmesine, bağlıdır.

Yani Avrupa'da devamlı barışın kurulması, nükleer silâhlar arasındaki «Dehşet dengesi»nden ziyade, karşılıklı güvenin yaratılmasına tâbi olacaktır.

XI

Avrupa'da «Soğuk harp»in sona erdiği ve bu kitabının, bir «Detente - Yumuşama» devresi yaşadığı görüşü Sovyet ve Doğu Avrupa komünist liderlerinin beyanatlarında sık sık duyurulmaktadır. Resmî komünist görüşüne ve propagandasına göre; Sovyetler'in izlediği barışçı politika, sonunda, batılı devletleri «Barış içinde birlikte yaşama» çizgisine getirmiştir.

Komünist ülkelerin ve liderlerinin yayın ve beyanlarına göre milletlerarası ilişkilerde hüküm süren ve «Soğuk Harp» olarak adlandırılan durum Batılı devletlerin komünist ülkelere karşı uyguladıkları davranışın bir sonucudur. Yine aynı kaynaklara göre komünistlerin «Barış içinde birlikte yaşama» politikası «Detente» ile eş anlamdadır.

Oysa gerçekte son yirmi beş yılda komünist politikası taktikte değişmekle beraber, yönü ve amacı bakımından daima aynı kalmış ve dünyayı egemenliği altına almak arzusunu gözetmiştir.

Bilindiği üzere «Soğuk Harp» deyimi ve kavramı İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, henüz Sovyetler Birliği ve batı devletleri sıkı bir ittifak içinde iken, Stalin'in komşularına karşı mütecaviz ve istilacı politika izlemesi sonucu olarak ortaya atılmıştır.

Nitekim Mart 1946'da devrin İngiliz Başbakanı Winston Churchill'in ABD'nin Missouri eyaletinin Fulton şehrinde verdiği bir nutukta Stalin'in Sovyetler Birliği ve işgali altındaki Avrupa toprakları üzerinde indirdiği «Demir Perde»den söz açtiğini görüyoruz. Churchill dünya siyaset edebiyatına geçen bu ünlü nutkunda şöyle demiştir: «Sovyetler'in savaş arzuladıklarına inanmıyorum. Bunların arzuladığı savaşın meyveleri ve güçleri ile doktrinlerinin durmadan yayılmasıdır.»

«Soğuk harp» deyimi Batıda itibar kazanmış, Churchill'in nutkunu yorumlayan İngiliz «Observer» gazetesi bu deyimi kullanmıştır. Bu deyimin 1949'dan sonra da komünistler tarafından kullanıldığını ve Sovyet propagandasının batıyı «Soğuk harp» yürütmekle suçladığını, Ekim 1949'da, Sovyet Komünist Partisi Dergisi «Bolşevik»te çıkan bir, baş yazının bu konuyu işlediğini görüyoruz.

Nihayet 1964'te «Sovyet diplomasi sözlüğü» soğuk harbi ABD ve müttefiklerinin emperyalist askerî bloklar aracılığı ile Sovyetler Birliği ve diğer Sosyalist ülkelere karşı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra izlediği politika» olarak tanımlamıştır.

Bugün komünistler, Sovyetler Birliği'nin askerî gücünü batılı demokrasilerin aleyhine geliştirmekte olduğu iddialarını da «Soğuk harp» olarak nitelemektedirler.

Son zamanlarda Sovyet lügatinde itibar kazanan ve «Soğuk harp sonrası devre»yi niteleyen iki deyim «Detente» ve «Barış İçinde Birlikte Yaşama»dır. Bu iki deyimin komünistler tarafından aynı anlamda kullanıldığını görüyoruz.

Oysa «Barış içinde birlikte yaşama» deyimi 6 Ocak 1961'de devrin Sovyet Komünist Lideri Kruşçev tarafından», Proletarya-

nın milletlerarası alanda devamlı ekonomik, politik ve ideolojik mücadelesinin bir şekli olarak tarif edilmiş ve bunun «Sosyalist» ve «Burjuva» ideolojiler arasında bir uzlaşma olmadığı, amacının komünizmin ve Sosyalist sistemin üstünlüğünü ispat etmek ve nihâi zaferini sağlamak olduğu belirtilmiştir.

Öyle ise «Barış İçinde Birlikte Yaşama» batıya karşı devamlı bir husumeti ifade etmekte ve bunun «Detente» ile hiç bir ilgisi bulunmamaktadır.

Nitekim Çekoslovak Komünist Partisi'nin haftalık dergisi olan «Tribuna'nın 20 haziran 1973 sayısında Jaroslov Kucera imzası ile yayınlanan «Hucuma dayalı ideolojik savaş» adlı makalede «Birlikte barış içinde yaşamının diyalektiği bizi Burjuva temsilcileri ile görüşmeğe, uzlaşmağa ve siyasî antlaşmalar akdetmeğe zorlamakta, fakat bütün bu yaptığımız işler ideolojik bakımdan bir kutsallık ifade etmektedir.» denilmiştir. Sovyetler'in bu oyununa Batının gelmemesi için ünlü Sovyet fizikçisi ve insan hakları savaşçısı Dr. Andrei Sakarov'un Moskova'daki Batılı gazetecileri 22 ağustos 1973'te uyardığını, Batılıların tehlikeyi görememesi halinde bunun Sovyet halkı ve dünya üzerinde ciddi sonuçları olabileceğini söylediğini hatırlıyoruz.

Gerçekten «Yeni Brejnev Doktrini» olarak adlandırılan görüşe göre Detente'in amacı, 1980'lerin ortasında veya sonunda Sovyetler'in Batı üzerinde mutlak ekonomik ve askerî üstünlüğünü sağlamaktır.

XII

1975 Kasım ayının, üzerinde yeterince durulmamış önemli dış politika olaylarından birisi de, ABD Başkanı Ford'un kendi yönetiminde yaptığı değişiklik ve özellikle Savunma Bakanı James Schlesinger'i hükümet dışında bırakması olmuştur. Bu değişikliğin olduğu günlerde açıklama yapan Başkan Ford; Schlesinger'i, Kissinger ile Schlesinger arasında mevcut bulunan görüş ayrılığının ABD'nin ulusal çıkarlarını tehdit etmeye başlaması üzerine, azlettiğini söylemişse de, bu sözlerden Başkan Ford'un, Dr. Kissinger'den yana olduğu sonucu çıkarılamaz.

Nitekim, aynı değişiklik esnasında Dışişleri Bakanı Dr. Kissinger'in ABD Millî Güvenlik Kurulu Başkanlığından, Başkan Ford tarafından uzaklaştırıldığını görüyoruz. Diğer taraftan Başkan Ford'un Savunma Bakanlığına getirdiği ve eskiden beri önemli mevkiler işgal eden Donald Rumsfeld'in bazı fikirlerini paylaştığı haber verilmektedir.

Ne var ki, James Schlesinger'in, Ford yönetiminde, entellektüel çapı bakımından Dr. Kissinger ayarında tek kimse olduğu gerçeği de inkâr edilemez. Schlesinger'in azlinin, Ford yönetimindeki görüş ve kuvvet dengesini değiştirip değiştirmeyeceği ve bunun Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki ilişkileri etkileyip etkilemeyeceği sorulmaktadır.

Gerçekten Schlesinger'in Dr. Kissinger'e nazaran Sovyetler Birliği'ne karşı daha açık ve sert bir politika taraftarı olduğu öteden beri bilinmektedir. Nitekim Schlesinger, Sovyetler ile stratejik silâhların sınırlandırılması konusunda yapılacak pazarlıkta, Amerikan teknolojik üstünlüğünün en son örneği olan «Dolaşan Füzeler - Cruise Missiles» silâhlarının etkili bir koz olarak kullanılabileceği fikrindedir. Bu füzelerin, küçüklük, maliyetindeki ucuzluk ve kitle halinde üretilebilir olmasına mukabil; hayret verici isabet ve tahrip etme gücü Sovyetler Birliği'nin son zamanlardaki en büyük «Kâbus»udur. Schlesinger ise, ideal dünyanın, Sovyetlerin kendilerini «ABD'ye nazaran daha zayıf olduklarını kabul ettiği ve bu itibarla iddiacılıkları üzerinde etkili denetime boyun eğdikleri bir dünya olduğu fikrindedir.

İşte Schlesinger'in azlinin en önemli sonuçlarından birisinin Dr. Kissinger'in bu füzeler üzerinde kısıtlamaya yanaşmak olabileceğinden korkulmaktadır.

Mamafih, Dr. Kissinger'in tamamen tersine bir davranış içine girerek, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki «Detente - Yumuşama» adına, Sovyetlere taviz vermekten vazgeçebileceği de akla gelebilir. Zira Kissinger'in «Detente Anlayışı»nın ABD'de önemli ve etkili sivil ve askeri liderlerin muhalefeti ile karşılaştığı bilinmekte ve şimdi de Schlesinger'in bunlara katılacağı anlaşılmaktadır. Nitekim Başkan Ford, San Francisco'da verdiği bir beyanatta; ABD'nin Sovyetler Birliği ile bundan sonraki ilişkilerinde karşılıklı çıkarları gözeteceğini söylemiştir. Ford'un, Cumhuriyetçi Parti'nin sağ kanadını tatmin ederek Reagan'ın baş-

kan adaylığını bertaraf edebilmesinin, Sovyetlere karşı daha dinamik ve enerjik tutumu gerektirdiği anlaşılmakta ve Ford'un Dr. Kissinger'e bu sözleri ile «yeni» bir direktif verdiği zannedilmektedir.

Dr. Kissinger'in, Batı dünyasında Detente'e karşı uyanan kuşkuyu dile getirerek, Sovyetlerden yeni taleplerde bulunması ihtimali de mevcuttur.

Gerçekten Sovyetlerin Helsinki'de insan hakları ile ilgili imzaladığı bildiriye rağmen, Doğu Avrupa'nın komünist ülkelerine daha fazla özgürlük vermeye taraftar olmadığı görülmekte, Schlesinger ise, bunu detente politikasına bir ölçü olarak kullanmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki, Brejnev liderliğindeki Sovyet komünistlerinin, bugün detente'ten anladıkları şey şudur: Batı Dünyası Elbe nehrinin doğusundaki ülkelerde komünist rejimleri taahhüt edecek, buna mukabil, bugün batı blokuna dahil olan ülkelerde, komünizmin tahribatına ve yayılmasına seyirci kalacaktır. Nitekim, Sovyetlerin, Portekiz ve diğer Avrupa ülkelerindeki tutumları, bunu teyid etmiştir.

Bu durum karşısında Dr. Kissinger'in, Avrupa ve ABD kamuoyunun baskısı ile, Sovyetlerden; ya açık bir rekabete dayanan siyasî fikirlerin serbestçe mübadelesine imkân veren bir davranış istemesi veya Moskova'dan batı dünyasındaki Moskova taraftarı komünist partilere talimat vererek, faaliyet gösterdikleri ülkelerin «Çok partili özgürlükçü demokrasi»nin kurallarına uymalarını sağlayacak bir davranış talep etmesi mümkün ve muhtemeldir.

XIII

Angola'da Sovyet taraftarı Marksist «Halkçı Kurtuluş Hareketi»ne, Sovyet silâhları ve Komünist Küba Birliklerinin kazandırdığı zaferlerde Batılıların itirazlarına rağmen Sovyetlerin davranışı, Batı ile Doğu arasındaki «Detente - Yumuşama» politikası üzerinde ciddi tereddütleri olan NATO Avrupa Komutanı General Haig, eski ABD Savunma Bakanı James Schlesinger ve

İngiliz Muhalefet Lideri Bayan Margaret Thatcher gibi düşünönlere hak verdimiş ve «Detente»ın foyasını meydana çıkarak, bu deyim değer ve geçerliliğini önemli şekilde yitirmiştir.

Esasen Sovyet Dışışleri Bakanı Andrei Gromiko, Sovyet Komünist Partisinin aylık yayın organı olan «Komünist» adlı derginin Eylül 1975 sayısında yazdığı bir makalede, Sovyetlerin gerçekte Detente politikası ile bir «Kuvvetler Dengesi» değil, üstünlük aradığını ortaya koyuyordu. Ne var ki Batı kamuoyunun gözlerinin açılması ve küçük bir azınlık tarafından belirtilen tehlikeye akıllarının ermesi için «Angola Macerası»nın yaşanması gerekmiştir.

Gerçekten ABD Kongresinin, Angola'nın ABD'ye uzaklığını gözönünde tutarak, bu ülkeye herhangi bir desteğin sağlanması na karşı çıkmasına mukabil, Sovyetlerin davranışı bu Süper Gücün özlem ve emellerini ortaya koymuştur. Esasen doğrusu istenirse, Sovyetler Batı ile olan işbirliğine rağmen bu işbirliğinin Sovyetler'i «Dünyadaki sosyal siyasî güçler dengesi»ni değiştirmek girişimlerinden alıkoyamayacağını açıkça tekrarlamışlar ve gizliden gizliye «Demokrasilerle meharetle yürütülecek ilişkilerin bu değişikliği çabuklaştıracağı» öğretisini yaymışlardır.

Öyle ise Sovyetlerin, Portekiz'deki Komünist Partisini, diğer ülkelerin gizli veya kanunî Komünist Partileri örneğinde olduğu gibi, mali yönden desteklemelerinden başlayarak, Angola'da olduğu gibi «Misafir askeri birlikler» yollamasına veya silâhlı kuvvetlerinin üstünlüğüne dayanarak emellerini «Korkutma» yolu ile elde etmesine kadar hiçbir politik girişimlerine hayret etmemek lâzımdır.

Sovyetler'in barışı ancak onlara uygun olduğu halde kabul edecekleri gerçeği uzun zaman Batı kamuoyu tarafından benimsemek istenmemiştir. Son Angola olayının ışığı altında hiç olmazsa «Detente'in ne olduğu ve ne olmadığı» hususunda Batı'da bir görüş birliğine varılırsa «Hayal» aleminden «Gerçek» dünyaya inilmiş ve en büyük fayda sağlanmış olur.

Ötedenberi gerçekçilerin savundukları görüşe göre, Detente, nükleer güçlere sahip devletlerin hem nükleer hem de geleneksel silâh ve güçlerini denge halinde tutmalarını gerektirmektedir. Aynı görüş taraftarlarına göre, Detente politikasında, daima

kamuoylarını inandırmak mecburiyetinde olan Demokrasiler otoriter rejimlere nazaran daha uygunsuz durumdadırlar. Angola, ABD'ye uzaklığından dolayı, Sovyetleri ikna etmek bakımından Amerikan kamuoyunu pek ilgilendirmediği için, Sovyetler Angola'daki politikalarında ve girişimlerinde serbest kalmışlardır.

Sadece Sovyetlere fayda sağlayan uzlaşmalar «Detente» değildir. Bu itibarla Sovyetlere beş yıl süre ile hububat sağlayan ve fakat mukabilinde Angola konusunda bir uzlaşma getiremeyen ilişkiler «Detente» sayılamaz. Sovyetlerin, Ağustos 1975'te «Helsinki Konferansı»nda olduğu gibi, Batı Dünyasını uyuşturmak ve Batının tek taraflı silâhsızlanmasına yol açabilecek davranışlar da, «Sahte» bir Detente'dir.

Fakat Angola'da cereyan eden olayların en muhtemel sonucu, Afrika kıtasındaki kanlı mücadelenin bu kıt'ada daha da yayılması tehlikesi olabilir. Gerçekten Angola ve Mozambik'teki Marksist rejimlere ilâve olarak Tanzanya'nın aşırı bir davranış içinde bulunduğu düşünülürse, Güney Afrika'daki dengenin Zambiya ve Botswana'daki Batı taraftarı ılımlı rejimlerin aleyhine bozulduğu teslim edilir.

Öyle olunca da, esasen Afrikalılarla uzlaşmaya pek taraftar olmayan Irkçı Rodezya Başbakanı Ian Smith'in bu uzlaşmazlığına Afrika'da güç kazanan aşırılar «Gerekçe» teşkil edebilir.

Bilindiği gibi Kasım 1965'te İngiltere'den koparak tek taraflı bağımsızlık ilân eden Rodezya 6 milyon «Siyahî» ye mukabil sadece 270.000 Beyazdan oluşan bir ülkedir.

Nihayet Angola'daki zaferi kazanmakta başlıca rolü oynayan Sovyetlerin en son silâhları ile donatılmış Küba Birliklerinin, Küba'ya dönmiyerek Güney Afrika Cumhuriyetine veya başka bir ülkeye karşı kullanılması, hem Güney Afrika Başbakanı Vorster'in 1974'te ılımlı «Siyahî» komşulara karşı başlattığı Detente politikasını akim bıraktırabilir, hem de Sovyetler Birliği dışında ABD ve diğer Avrupa ülkelerinin yardım ve müdahalesini davet ederek, kıt'a çapında ve bütün dünya barışını tehdit eden bir savaşa yol açabilir.

Bu tehlikeli gelişmelerin önlenmesi, başta ABD olmak üzere; Batı'nın Zambiya Başkanı Kaunda'dan başlayarak, Afrika'nın

ılımlı rejimlerini desteklemesine, Angola ve Mozambique'deki Marksist Rejimlerin, Milletlerarası Komünizmin birer maşası olmak durumuna düşmeden, Batı ile de işbirliği yapmasına ve Afrika'nın diğer rejimlerini ideolojik yönden etkilemekten vazgeçmesine ve hepsinden önemlisi, Sovyet silâhları ile donatılmış Kübalı askerî birliklerin ülkelerine dönmelerine bağlıdır.

XIV

Bir süre önce A.B.D. Dışişleri Danışmanlarından Helmut Sonnenfeldt'in ortaya attığı görüş dünya kamuoyunda büyük ilgi ve tepki ile karşılanmıştır.

Öneminden dolayı bazı çevreler tarafından «Sonnenfeldt Doktrini» olarak adlandırılan bu görüşün özeti şudur :

Dünya üzerindeki ülkeler «Doğal Sınır», «Etki alanları» «Jeopolitik bölge»lere ve diğer bir takım esaslara göre «Organik birlik»ler halinde, Süper Devletler tarafından paylaşılmalıdır.

Kapalı birtakım ifadelerle ortaya konulan bu «Doktrin»in daha açık olarak söylemek istediği şudur: Yugoslavya da dahil olmak üzere bütün Doğu Avrupa, Sovyetler Birliğinin mutlak ve keyfî takdirine terkedilmeli, buna mukabil Sovyetler Birliği Batı Blokuna dahil bulunan Fransa ve İtalya'daki Komünistlerden ve ABD'nin sahillerine yakın bulunan Komünist Küba'dan elini ayağını çekerek bu ülkeleri ABD'nin takdirine bırakılmalıdır.

A.B.D. resmî çevreleri tarafından henüz ne teyid ve ne de tekzip edilmeyen bu «Sonnenfeldt Doktrini»nin temelinde yatan kaba kuvvet fikirleri ve bu doktrinin «Brejnev Doktrini»ne yakınlık ve benzerliği ortadadır.

Hatırlanacağı üzere, Dupçek liderliğindeki Çekoslovak Komünist Partisi'nin ve Çekoslovak Toplumunun Moskova'nın çizme ve boyunduruğundan arınmış ve medenî ve uygar Çekoslovak milletinin anlayışına uygun daha «İnsancı!» bir Sosyalizm arama çabası 1968'de Çekoslovakya'nın Sovyet Orduları tarafından hıza getirilmesi ile sonuçlanmıştı. İşte o zaman ortaya atılan «Brejnev Doktrini» her ülkenin kendine özgü bir Sosyalizm modeli kurma ve geliştirme imkânlarını kapsamağa kalkışmış, Sos-

yalist (Marksist - Leninist) bir ülkedeki gelişmeler, Moskova'nın anlayışına ters düştüğü zaman Sosyalist Bloka dahil ülkeler üzerinde kaba kuvvet kullanmak sureti ile müdahale etmek hakkını iddia etmesine rağmen, bu doktrin ortaya atıldığı zaman bütün dünyanın haklı nefret ve tepkisi ile karşılanmıştır.

Oysa Bay Helmut Sonnenfeldt şimdi daha da ileri giderek, bütün Dünyayı «Doğal Sınırlar», «Etki ve çıkar alanları» gibi müphem ve her an değişebilecek kavramlara göre çağımızın «İki kabadayı»sı olan Sovyetler Birliği ile A.B.D. arasında bölmeğe kalkışmaktadır. Böylesine kaba kuvvet kokan bir görüşün bütün özgürlükçü çevrelerde tepki uyandırması gayet doğaldır. Nitekim 27 Mart 1976 tarihli İngilizlerin haftalık «The Economist» dergisi bu hususta bir başyazı yayınlamış ve Batıya, Avrupa'nın Elbe Nehrinin Doğusunda Sovyetlerin bütün kaba kuvvet gösterilerine göz yummayı öneren bu doktrine karşı çıkmıştır.

Fakat asıl tepki «Sonnenfeldt Doktrini»ne Sosyalist Bloka dahil Romanya'dan gelmiş, Romanya Komünist Partisi'nin resmi organı «Scinteia» gazetesi 13 Nisan 1976 tarihli sayısında yayınladığı uzun bir yazıda dünyayı büyük güçlerin emrine «Organik birlik»ler halinde vermeyi öngören bu görüşün, Viyana Kongresi ve Metternich Döneminin bir kalıntısı ve John Foster Dulles Devrinin gerici teorilerinin bir ihyası olduğunu yazmıştır.

Scinteia yayınladığı uzun makalesinde, ABD. Dışişleri temsilcileri tarafından ortaya atılan bu kavramların, ABD'nin 200. Kuruluş yıldönümüne rastlamasını hayretle karşılamakta ve 1776'da ilân edilen «Bağımsızlık Beyannamesi»nde yer alan özgürlük prensipleri karşısında ABD. Dışişleri Bakanlığı Danışmanı Helmut Sonnenfeldt'in ABD'nin bağımsızlık mücahitleri Washington ve Jefferson'a, iki yüz yıl geriye giderek Amerikan halkının bağımsızlık davasından vazgeçmeyi ve yabancı egemenliğini kabul etmeği önerip önermediğini sormaktadır.

Bilindiği ve milletlerarası yüksek itibara sahip Romanya Devlet Başkanı Nicolae Ceauşescu ifade ettiği üzere, Romanya ötedenberi kaba kuvvet ve dikta'ya dayanan ve ister sağdan ister soldan gelsin her türlü Emperyalizm ve Kolonializmin karşısında, ve her milletin hayatını arzusuna göre ve serbestçe ve dışardan her hangi bir müdahale gelmeden düzenlemesinden yanadır.

Esasen şimdiye kadar «Sonnenfeldt Doktrini»ne hiç tepki göstermeyen tek ilgili ülke Sovyetler Birliği olmuştur. Sovyetlerin Brejnev Doktrinini teyid etmekten ve Sovyetlere «açık bono» vermekten başka bir işe yaramıyan öylesine saf ve bön bir belgeyi sevinç kahkahaları ile karşıladıkları muhakkaktır.

Zira böyle bir doktrin sayesinde Sovyetler kendi «etki alanları»nda istediği gibi hareket etmek ve diğer taraftan da bütün Dünyayı karıştırmak hakkını saklı tutmaktadırlar. Sovyetlerin İtalyan ve Fransız Komünist Partilerine Amerika'nın ders vermesine ses çıkarmaması halinde dahi, ABD'nin böyle bir müdahalesinin bütün özgür Avrupa'nın güçlerini karşısında bulacağı muhakkaktır.

«Etki alanları» kavramına gelince, bunun devamlı olarak ve Süper Devletlerin süratle değişen iştahlarına göre değişmesi Güney Doğu Asya'da milyonlarca Vietnamlı'nın ve şimdi de Kamboçyalının hayatına mal olmuştur.

Türkiye ve Türkler olarak «Sonnenfeldt Doktrini» denilen bu tavsiyeler belgesine bakarak, Amerikalı dostlarımızdan şunu sormak istiyoruz :

Sovyetler Birliği bu görüşü kabul ettiği ve meselâ Küba'dan elini ayağını çektiği, yani Küba'nın ABD'nin etki alanına girdiğini kabul ettiği zaman, Türkiye'de bunun mukabilinde ABD tarafından Sovyetler Birliğine peşkeş mi çekilecektir? Bu sorunun cevabını Bay Helmut Sonnenfeldt gibi dış politika acemilerinden değil, hiç olmazsa Dr. Kissinger'den bir an önce öğrenmek hakkımız değil midir?